

Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України

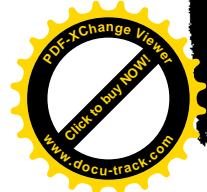
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Юридичний інститут

Матеріали щорічної Всеукраїнської
науково-практичної конференції
молодих вчених та аспірантів,
присвяченої 20-річчю
створення Юридичного інституту

**Вдосконалення правового
регулювання прав
та основних свобод
людини і громадянина**

27-28 квітня 2012 року

м. Івано-Франківськ, 2012

БК 67.9 (4Укр)

В15

Редакційна колегія:

В.А.Васильєва - директор Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права;

Н.Р.Кобельєва - голова науково-методичної ради Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри трудового, аграрного та земельного права;

Ю.І.Мякитя - заступник директора Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права;

О.І.Зозуляк - кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

І.В.Козич - старший викладач кафедри кримінального права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

С.М.Квасниця - завідувач інформаційно-видавничим відділом Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

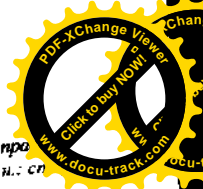
В15 Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина [текст] : *Матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та аспірантів*. - Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2012. - 216 с.

У збірник включені тези доповідей учасників щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та аспірантів «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина», яка відбулася 27-28 квітня 2012 року на базі Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Теоретичні положення і рекомендації учасників конференції щодо удосконалення законодавства України стануть ще одним кроком на шляху розвитку правової думки і законодавчого процесу.

БК 67.9 (4 Укр)

© Юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012

ання та інших даних про особу, захист прав та інтересів національних суб'єктів (наприклад, національного правового режиму чи режиму спеціального сприяння, встановлення спрощених процедур для реалізації окремих видів діяльності, визнання документів, охорона спадкового майна та ін.).

Крім того, як вказує Г.В. Галущенко, для двосторонніх міжнародних договорів України про правову допомогу останнього часу характерним є включення широкого кола уніфікованих колізійних норм, а також посилання в договорах питань матеріального та процесуального права [9, с. 7]. Вказане, безумовно, розширює зміст та коло питань, які регулюються такими договорами.

З іншого боку, вивчення текстів міжнародних конвенцій та двосторонніх договорів про правову допомогу вказує, що в практиці міжнародних відносин не існує єдиного „стандартного” визначення обсягу правової допомоги. Дане питання може по-різному вирішуватись в кожному договорі, тому більш конкретно про обсяг правової допомоги, що надається за тим чи іншим міжнародним договором, можна говорити детально, вивчивши всі положення цього договору.

В цілому ж, узагальнюючи викладене, можна вказати, що в юридичній літературі під правовою допомогою в міжнародних відносинах здебільшого прийнято розуміти сформовану в міжнародних відносинах систему нормативних і організаційно-правових засобів, що використовуються при співпраці держав в сфері взаємного надання допомоги по цивільних справах (в широкому розумінні, включаючи господарські, сімейні, трудові справи, а також питання цивільного процесу), що вимагають здійснення процесуальних чи юридично значимих дій на території більш ніж однієї країни. В основі такої системи лежать двосторонні і багатосторонні договори (конвенції) про правову допомогу, що регулюють питання: захисту прав та свобод іноземних суб'єктів; визначення компетенції судових та інших органів щодо розгляду різних категорій справ; застосовуваного іноземного законодавства та колізійних норм; дотримання процесуальних прав іноземців; порядку визнання дійсності різноманітних документів (свідочств, дипломів та ін.); виконання доручень судів та органів юстиції; виконання іноземних судових рішень та актів органів юстиції і нотаріату; пересилки і вручення документів та ін.

1. Лукашук І.И. *Международное право: особенная часть: учебник* / И.И. Лукашук. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М.: Валтерс Клавер, 2005. – 517 с.
2. *Проблеми міжнародного частного права: (Збірник статей)*. – М.: Ін-во Інститута міжнародних відносин. – М., 2000. – 228 с.
3. Дашко І. І. *Міжнародне приватне право: навч. посіб.* / І. І. Дашко. – Київ: МАУП, 2001. – 312 с.
4. Гребенюк В.М. *Міжнародне частное право: Учебник*. – 3-е изд., перераб. и доп. / В.М. Гребенюк. – М.: Юристъ, 1999. – 408 с.
5. Юлдашев О.Х. *Міжнародне приватне право: Теоретичні та прикладні аспекти* / О.Х. Юлдашев. – К.: МАУП, 2004. – 576 с.
6. Богуславский М.М. *Международное частное право: Учебник*. – 2-е изд., перераб. и доп. / М.М. Богуславский. – М.: Междунар. отношения, 1994. – 416 с.
7. Чубарєв В.Л. *Міжнародне приватне право: Навчальний посібник* / В.Л. Чубарєв. – К.: Атіка, 2008. – 608 с.
8. Гребенюк В.М. *Проблеми законодавчого забезпечення міжнародних договорів України: проблеми теорії і практики* / Гребенюк В.М. // *Адвокат*. – 1996. – № 2. – С. 31-33.

9. Галущенко В.Г. *Міжнародні договори України про правову допомогу в цивільних справах внутрішнього законодавства. Автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня к.ю.н.: сп. 12.00.03 / Галущенко В.Г. – К., 2001. – 18 с.*

Сіурк Л. В.
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Юридичний інститут,
аспірантка кафедри цивільного права

Умови правонаступництва при відчуженні корпоративних прав у товариствах з обмеженою відповідальністю

В корпоративних правовідносинах, які згідно ч. 3 ст. 167 Господарського кодексу України виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав. Сингулярне правонаступництво, як спосіб продовження існування правовідносин, здійснюється при відчуженні частки у статутному (складеному) капіталі товариства. Теоретичні основи правонаступництва дають можливість визначити механізм переходу прав та обов'язків від правонасника до інших осіб та розкрити його практичне призначення [2]. Останнє полягає у тому, що метою правонаступництва є правове регулювання та застосування юридичної конструкції, яка визначає підстави переходу прав і обов'язків, а також обсяг та зміст переданого суб'єктивного права, момент його набуття та здійснення.

Особливістю правонаступництва є те, що воно виникає в порядку похідного набуття прав. Це означає, що права набувача визначаються правами відчужувача [3, с. 57], тобто залежать від обсягу прав, які були в правопередника. Для даного виду правонаступництва характерним є те, що зміна суб'єктного складу у правовідношенні може бути здійснена не тільки шляхом зміни особи, але й у правовідношенні може бути здійснена без повного вибуття правонасника у статутному капіталі у правовідношення без повного вибуття правонасника до вступу правонасника у правовідношення без повного вибуття правонасника до вступу правонасника у статутному капіталі учасникам товариства (далі – ЦК України) зазначено, що учасник товариства має право продати чи іншим чином відступити свою частку (її частину) у статутному капіталі учасникам товариства або третім особам. Як бачимо, наведена норма дає можливість передати частку право-стину частки у статутному капіталі, що вказує на можливість набуття частки (учасника) наступником без повного вибуття особи, яка здійснила її відчуження (учасника). Крім того, слід зазначити, що у всіх випадках сингулярного правонаступництва важливим є дотримання двох умов: наявність у відчужувача права, яке він має намір передати, і правова можливість розпорядитися таким правом [6, с. 40; 3, с. 63].

Перша умова сингулярного правонаступництва передбачає, що ніхто не може передати іншому більше прав, ніж має сам [6, с. 54]. В корпоративних правовідносинах така ознака правонаступництва вказує на те, що учасник ТОВ може продати чи іншим чином відступити частку (її частину) у статутному капіталі товариства лише у тій частині, в якій її вже сплачено самим учасником (ч. 3 ст. 147 ЦК). Адже саме від розміру частки у статутному капіталі, яку має намір продати учасник ТОВ, буде залежати обсяг прав правонасника (набувача частки). Однак у такому випадку залишається незрозумілим, до кого переходять неоплачена частина частки у статутному капіталі товариства. Виходячи з вищевказаної норми,

частину частки залишається в учасника товариства, який здійснив її купівлю. У такому випадку, як визначас О. Климончук, Т. Христюк, виникає ситуація, яка веде до правової фікції, оскільки учасник стає власником частки, що не була ним оплачена [7, с. 335]. Тому враховуючи положення ч. 2 ст. 144 ЦК України, у якій передбачено, що не допускається звільнення учасника ТОВ від обов'язку внесення вкладу до статутного капіталу товариства, та ч. 2 ст. 52 Закону України «Про господарські товариства», у якій вказано наслідки неспесення своїх вкладів учасниками, вважаємо за необхідне внести зміни до ч. 3 ст. 147 ЦК України та викласти її у такій редакції: «Частка учасника товариства з обмеженою відповідальністю може бути відчужена до повної її сплати лише в тій частині, в якій її уже сплачено, якщо інше не встановлено статутом товариства». Наведене положення надає б товариству можливість визначити у статуті право сплати неоплаченої частки (її частини) іншій особі, яка бажає придбати всю частку і має необхідні активи для цього, у разі якщо їх не матиме учасник.

Що стосується другої умови правонаступництва, то тут слід зазначити, що згідно зі ст. 147 ЦК України, учасник товариства може відступити свою частку (її частину) одному чи кільком учасникам цього товариства, а якщо інше не встановлено статутом товариства, то і третім особам. Звідси випливає, що перехід частки у статутному капіталі товариства залежить не тільки від волевиявлення учасника ТОВ, але й від волі товариства, яке визначас в установчих документах своє волевиявлення щодо прийняття чи не прийняття нового учасника у товариство. При цьому у разі продажу учасником своєї частки (її частини) у статутному капіталі одному із учасників товариства закон не обмежує це право необхідністю отримання згоди інших учасників товариства на передачу частки (п. 3.2.3 Рекомендацій президії Вищого господарського суду України від 27.07.2007 № 04/5-14) [9].

Таким чином, статутом товариства може бути передбачена заборона відчуження частки, але тільки стосовно третіх осіб. Однак, тут виникає питання: «Чи може бути передбачена в установчому документі заборона щодо всіх способів відчуження частки у статутному капіталі товариства третім особам?». Адже відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 147 ЦК, учасники товариства користуються переважним правом купівлі частки (її частини) учасника пропорційно до розмірів своїх часток. Однак, переважне право не поширюється на відносини дарування, іншого безоплатного відчуження частки у статутному капіталі ТОВ, а також обмін цієї частки (її частини) на інше майно [9]. В такому випадку, можна передбачити, що установчим документом можуть бути визначені такі положення:

1) У статуті ТОВ не передбачено заборони відчуження частки (її частини) у статутному капіталі товариства. В даному випадку проблем не виникає. Учасник, який має намір здійснити відчуження частки шляхом укладення договору дарування, міни, не потребує на це згоди інших учасників, а у випадку її продажу повинен дотримуватися норм закону щодо переважного права купівлі частки у статутному капіталі товариства іншими учасниками.

2) У статуті товариства міститься заборона відчуження частки у статутному капіталі товариства третім особам. Однак, що стосується права продажу частки у статутному капіталі, то тут ТОВ керується п. 2 ч. 2 ст. 147 ЦК України, в якій передбачено переважне право інших учасників на купівлю частки, що відчужується. У разі, якщо учасники товариства не скористалися своїм переважним правом придба-

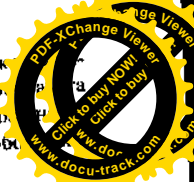
ти частку, то право купівлі переходить до третіх осіб. Проте, якщо учасник стає продав частку (її частину) у статутному капіталі товариства третім особам, не повідомив про це інших учасників ТОВ, то останні мають право, відносно ч. 4 ст. 362 ЦК України, пред'явити позов про переведення на них прав та обов'язків.

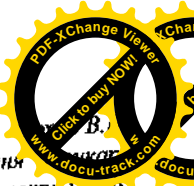
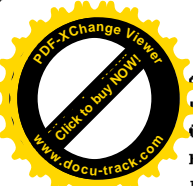
3) У статуті ТОВ міститься заборона відчужувати частку (її частину) у статутному капіталі товариства, у тому числі – на продаж цієї частки третім особам. Тобто заборона поширюється на всі способи відчуження. Таким чином, учасники ТОВ мають право взагалі не допустити до участі у товаристві третіх осіб. Однак, тут може виникнути питання чи не порушуються права учасника, який має намір здійснити відчуження своєї частки (її частини) у статутному капіталі товариства? Враховуючи положення ч. 1 ст. 147 ЦК України, учасник товариства має право здійснити відчуження частки іншим учасникам товариства, що вказує на непорушення прав учасника.

Проте виникає наступне питання, кому учасник може відступити частку у статутному капіталі, якщо інші учасники відмовляться від такого придбання? З цього приводу В. М. Кравчук зазначив, що у таких випадках учасник фактично позбавлений можливості продажу частки. Звернення до суду є малоефективним, оскільки права учасника порушуються правомірними діями товариства. Тому у позові про спонукання товариства чи його учасників викупити частку буде відмовлено. Якщо продаж частки статутом заборозено, а інші учасники купувати частку не бажають, учасник має право одержати вартість своєї частки шляхом виходу з товариства. Тому його майнові права формально не порушуються [10, с.180].

Також, слід звернути увагу на ч. 4 ст. 147 ЦК України, у якій зазначено, що у разі придбання частки (її частини) учасника самим товариством з обмеженою відповідальністю воно зобов'язане реалізувати її іншим учасникам або третім особам протягом строку та в порядку, встановлених статутом і законом, або зменшити свій статутний капітал відповідно до статті 144 цього Кодексу. Наведена норма визначас, що товариство має право набуття частки, однак, не вказує коли таке право виникає: чи після того як учасники товариства не скористаються переважним правом придбання частки, чи шляхом безпосереднього звернення до товариства (відповідно до п. б ч. 1 ст. 59 Закону України «Про господарські товариства»), визначено, що таке рішення може бути прийнято на загальних зборах товариства), оскільки чинне цивільне законодавство передбачас переважне право учасників перед третіми особами, але не перед товариством. Якщо звернутися до законодавства іноземних держав, то, для прикладу, у Законі Республіки Білорусь «Про господарські товариства» зазначено, що учасники товариства користуються переважним правом покупки частки у статутному фонді товариства протягом місяця з дня повідомлення, або ж протягом такого ж терміну може скористатися товариство у разі відмови його учасника [11, с. 84].

Слід зазначити, що на даний час існує законопроект «Про товариства з обмеженою відповідальністю», норми якого найбільш детально врегульовують дане питання, та прийняття якого більш конкретизувало б особливості переходу корпоративних прав. Зокрема у ч. 5 ст. 4 законопроекту зазначено наступне: «Учасники товариства користуються переважним правом купівлі частки (частини частки) учасника товариства за ціною пропозиції третій особі пропорційно до розмірів

своїх часток, якщо статутом товариства чи домовленістю учасників товариства не передбачений інший порядок здійснення цього права. Статутом товариства може бути передбачено переважне право товариства на придбання частки (частини частки), що продається його учасником, якщо інші учасники товариства не використали своє переважне право купівлі частки (частини частки)» [12].

Тому, враховуючи все вищевказане, слід погодитися з позицією В. М. Кравчука, який зазначив, що законодавець повинен створити умови для полегшення обігу часток у статутному капіталі. Як наслідок, слід скасувати можливість встановлення заборони відчуження частки у статутному капіталі товариства третім особам, а інтереси товариства та його учасників можуть бути захищені переважним правом придбання частки, що відчужується [10, с. 180].

- 1) *Господарський кодекс України № 436 - IV від 16 січня 2003 року // ВВР України. - 2003. - № 18. - № 19 - 20. - № 21 - 22. - С. 144.*
- 2) *Четика Т. Д. К вопросу о разрешении споров, связанных с оспариванием актов управления и сделок акционерного общества, на основании доктрины примопреемства / Т. Д. Четика // [Електронний ресурс] // Вестник Федерального арбитражного суда Северо-Кавказского округа. - 2004. - № 5. - Режим доступа: http://www.fasska.arbitr.ru/novosti/ vestnik_archive/8341.html;*
- 3) *Васильев Г. С. Преемство в праве собственности как разновидность сингулярного правопреемства / Г. С. Васильев // Правоведение. - 2006. - № 6. - С. 52 - 66.*
- 4) *Мартышкин С. В. Понятие и признаки реорганизации юридического лица: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: 12.00.03 / С. В. Мартышкин. - Волгоград, 2000. - 26 с.*
- 5) *Цивільний кодекс України № 435 - IV від 16 січня 2003 року // ВВР України. - 2003. - № 40 - 44. - С. 356.*
- 6) *Черепашин Б. Б. Правопреемство по советскому гражданскому праву / Б. Б. Черепашин. - М.: Изд-во юрид. л-ри, 1962. - 163 с.*
- 7) *Климончук О., Христюк Т. Корпоративные правоотношения в обществах с ограниченной ответственностью в Украине: практическое пособие. / О. Климончук, Т. Христюк. - К.: Алерта, 2010. - 476 с.*
- 8) *Про господарські товариства: Закон України № 1576 - XII від 19. 09. 1991 року // ВВР України. - 1991. - № 49. - С. 682.*
- 9) *Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин: Рекомендації президії Вищого господарського суду України № 04/ - 5/14 від 28. 12. 2007 року // Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/SJ072390.html.*
- 10) *Кравчук В. М. Припинення корпоративних правовідносин у господарських товариствах. Монографія. / В. М. Кравчук. - Львів: Край, 2009. - 464 с.*
- 11) *Дроздовская К. Д. Реализация преимущественного права покупки доли в уставном фонде общества с ограниченной ответственностью / К. Д. Дроздовская // Вестник БГУ (серия 3). - 2008. - № 1. - С. 83 - 87.*
- 12) *Про товариства з обмеженою відповідальністю: законопроект [Електронний ресурс] // <http://www.ub.com.ua/default.asp?cid=806>.*

аспірант третього року навчання
написького національного університету імені
Стефаніка, Юридичний інститут

До питання про видову класифікацію суб'єктів корпоративних правовідносин

На сьогоднішній день питання суб'єктів корпоративних правовідносин та їх класифікація є одним з найбільш актуальних у науці корпоративного права. Адже саме суб'єкти в структурі будь-яких правовідносин є визначальною частиною їх розвитку. Всі інші елементи правовідносин такі як об'єкт, зміст (суб'єктивні права та обов'язки), юридичні факти виникають та існують завдяки конкретним суб'єктам.

В будь-якій державі світу проблема участі у корпоративних правовідносинах була, є та буде залишатися актуальною. Перш за все це пояснюється особливим напрямом діяльності – корпоративною або можна сказати бізнесовою сферою, де накопичується найбільший капітал.

Підсилює науковий інтерес до вивчення видової класифікації суб'єктів корпоративних правовідносин і існування різноманітних думок вчених з цього приводу, які обґрунтовують власне бачення такого складу. При цьому, варто додати, що кожен з авторів достатньо аргументовано підходить до висловлення своєї правової позиції.

У юридичній науці питання класифікації суб'єктів правовідносин досліджувалося провідними вченими з теорії держави і права, зокрема С.С. Алексєєвим, М.Г. Александровим, Р.І. Кондратьєвим, Р.З. Лівшиць, П.М. Рабиновичем, О.Ф. Скакун, О.Д. Тихомировим, Л.С. Явичем та представниками науки цивільного та господарського права – В.А. Васильєвою, О.М. Вінник, Н.С. Глусь, О.Р. Кібенко, В.М. Кравчуком, О.Д. Крупчаного, Н.С. Кузнецовою, І.М. Кучеренко, О.В. Розгон, Р.Б. Сивим, І.В. Спасибатого, Є.О. Сухановим, В.С. Щербинною, О.В. Щербинною, В.Л. Яроцьким та іншими. На основі аналізу наукових напрацювань необхідно виділити основні види суб'єктів корпоративних правовідносин.

Перш за все необхідно сказати, що відповідно до ч. 1 ст. 2 ЦК України учасниками цивільних відносин є фізичні та юридичні особи [5]. З аналізу законодавства України випливає закономірне положення, що суб'єктами корпоративних правовідносин є також юридичні та фізичні особи, які безпосередньо чи опосередковано виступають у ролі учасників, засновників або органів управління корпоративними утвореннями. Крім, того варто додати, що учасником господарського товариства може бути одна фізична або юридична особа. Але, з цього приводу у ЦК України існують певні обмеження (визятки). Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 141 ЦК України товариство з обмеженою відповідальністю не може мати єдиним учасником більше господарське товариство, учасником якого є одна особа. Особа може бути учасником лише одного товариства з обмеженою відповідальністю, яке має одного учасника. Згідно із ч. 4 ст. 153 ЦК України акціонерне товариство може бути створене однією особою чи може складатися з однієї особи у разі придбання